

שְׂכָר וְרוּחַ בְּמִשְׁק הַקּוֹרְפוֹרְאֵטִיבִי

מאת

פרופסור קמילו סופינו

התוכן: I. המשק הקורפוראטיבי II. שכר ורווח בעבודה בלתי-מאורגנת. III. שכר ורווח בעבודה מאורגנת. IV. שכר ורווח על-פי השיטה של מלחמת-המעמדות והתעמולה המהפכנית. V. שכר ורווח במשטר של שיתוף-פעולה בין הרכוש והעבודה. VI. הסכויים של השכר והרווח עם התפתחותו של המשק הקורפוראטיבי. VII. הסכום והמסקנות.

IV

אולם, כשהכיר צבור הפועלים, עד כמה משפעת הסתדרותו לטובה על עיצובו של שוק-העבודה, האמין, שאין גבול לכחה של ההסתדרות. מתחילה סייעה האגודה המקצועית להגביר את רגש-האחדות ולפתח את ההכרה המעמדית. אבל אחר-כך התחילו משתמשים, בה בתור נשק לשם התקפה על בעלי-ההון ובעלי-המפעלים. מקרבה יצא הרעיון של מלחמת-המעמדות, שמפלג את הפועלים ונותני-העבודה לשני מחנות אויבים. הפרינציפיון של מלחמת-המעמדות ביטא מתחילה רק את ניגוד-האינטרסים הפשוט בין הקבוצות, שאפשר לנסחן בשלש ההנחות העיקריות הבאות: (א) ההיסטוריה נעשתה בעיקר על-ידי האנושיות המאורגנת, כלומר, — על-ידי ההמונים; (ב) כל התחברות אינה אלא איגוד של אינטרסים בני כוון שוה, (ג) האינטרס השליט והארגון השליט הם הם המכוונים את החיים המשקיים בכל ארץ וארץ. אולם פרינציפיון זה נהפך סוף-סוף לתורה מהפכנית, שהנחותיה הן: (א) רק הפרולטריון תופס בידו את האינציאטיבה של מלחמת הכעמדות ומפנה אותה באופן חד-משמעי נגד מעמד אחד ויחיד — הבורגנות; (ב) יש למלחמת-המעמדות רק מטרה אחת: ביטול הקנין הפרטי של אמצעי הייצור, לשם הגשמת הסוציאליזמוס; (ג) מלחמת-המעמדות יש לה לסוף מטרה מדינית: כבוש המדינה בשביל הפועלים. 1.

1) מעמ' 23 ואילך, (I, 1925), כרך כ"א, W. A. Sombart, Die Idee des Klassenkampfes.

כך צץ ועולה הרעיון של מלחמת-המעמדות בצורתו השניה, על הקרקע של האלמות. סור ל¹ מרומם את האלמות כאמצעי בטוח לשם הנצחון הפרוליטרי. לעומת עֲצָמְתוֹ של הרכוש חייבים הפועלים, לדעתו, להעמיד את האמצעי של הטלת-אימה; כי הנסיון מראה, שאת הבורגנות אפשר להפחיד בנקל, משום שהיא חיה מתוך פחד-תמיד מפני המהפכה. כחו של מעמד-הפועלים מתגלה בכל תקפו בשביתות, בפרט — בשביתות כלליות, שהן הסינתיסה של תנועת-הפועלים. בשביתה הכללית מזדיין הפועל למלחמה, מתבדל בהחלט משאר חלקי האומה, רואה את עצמו ככח-מניע של ההיסטוריה, ומשעבד לה כל רעיון אחר. יש לו רגש כאילו הוכתר בכתר של תהלה, שהרי הוא ממלא את יעודו ההיסטורי, ושל גבורה, הנובעת מעמדת-הלוחם שלו. הוא נכסף למבחן המכריע, שבו יבוא ערכו המלא לידי גילוי.

ואז? מה שיתרחש אז — אינו מענין עוד. אין כל תועלת לחשוב על תוצאותיה של המהפכה הסוציאלית. אף אם היו המהפכנים מתאכזבים בכל, ואף אם היתה צפּיָתָם לשביתה הכללית מתגלית כדמיון-שוא, היתה תמונה זו מסוגלת לתת לרעיונות המהפכניים דיוק ונקודת-משען, שאינם אפשריים בשום הלך-מחשבה אחר. השביתה הכללית היא מיתוס, והמיתוסים נחוצים כאמצעי לעבודת-ההוה. כל ויכוח על השאלה, כיצד אפשר להביא מיתוס זה לידי התאמה אל ההתפתחות הממשית, הוא חסר-תועלת לגמרו.

אבל, אף אם האלמות המתגלה במלחמת-המעמדות אי-אפשר לה להשיג את המטרות, שנקבעו ע"י סור ל, על כל פנים מהנה היא כח סוציאלי חדש, המשנה את המבנה של שוק-העבודה. אך כיצד הוא משנה אותו? כלום הוא פועל בתוך תחומיו של המשק או נגדם? ביהם-באָרְק² משיב על כך, שכשם שעצמתו של אדם תלויה בחוקי-חטבע, כך גם הכח הסוציאלי בשאלות המחיר והחלוקה אינו יכול לפעול לא מחוץ לחוקים הכלכליים ולא נגדם, אלא בהתאמה להם. רק בשעה שבאים בחשבון נימוקים העומדים מחוץ למשקיות, כמו רגש-האנושיות, התפארת או השאיפה לכבוד, עלולים להווצר מחירים והכנסות היוצאים מגדר הגורמים המכריעים של החוקים הכלכליים. והאלמות, שהיא אמצעי מלאכותי, ודאי שאפשר לה להשפיע באופן נמרץ ובולט, ביחוד על פעולות נגדיות

G. Sorel, Considerazioni sulla violenza. Trad. da A. Sarno, con (1) introd di B. Croce. Bari 1909. עמ' 61, 71 ואילך, 138 ואילך, 192.

E. von Böhm-Bawerk, Macht oder ökonomisches Gesetz? In: (2) Gesammelte Schriften von Eugen von Böhm-Bawerk. Hrsg. von F. X. Weiss. I. Bd. Wien u. Leipzig, 1924. עמ' 241 ואילך.

שהן מלאכותיות באותה המדה, שגרמו לסטייתו של החלוקה מן הקו הטבעי; למשל, אם דורשים להרים את שכר-העבודה על-ידי שביתה, לאחר ששכר-עבודה זה הורד על-ידי נותני העבודה, בתוקף צמדתם המונופוליסטית, במדה נכרת למטה מערכה השימושי של העבודה.

מכאן יש להסיק, שהריב בין הקטגוריות הטבעיות והסוציאליות, שהכריעו בו הקלסיקים לטובת החוקים הטבעיים, ואנשי-ההלכה המודרניים – לטובת הכח הסוציאלי – ריב זה טעון מבחן חדש, כדי שנכיר, שגם הכח הסוציאלי משפיע על-פי נוסחאותיה וחוקיה של התורה הכלכלית.

אין ספק, שתעמולתן של האגודות המקצועיות והאימים המהפכניים ממריצים את בעלי-המפעלים לשפר את התנאים של השכר והעבודה במדה יותר גדולה מכפי שהיו מסכימים לעשות תחת לחץ של שלום מצד הסתדרויות-הפועלים. אולם בעלי-המפעלים נדחפים ליותרים הללו אך ורק על-ידי חשבונות כלכליים; כי הנזק שנגרם על-ידי העלאתו של שכר-העבודה קטן בשבילם מן הנזק שנגרם על-ידי התקוממות; קריטריון כלכלי זה קובע יחד עם זה את גבולות-השפעתה של עמדה מהפכנית מצד צבור הפועלים. אין זה מספיק עדיין, שניתנת קרן-שכר מסויימת, שאינה עשויה להתרבות: – הגבול נקבע על-ידי-כך, שבשעת חלוקת-ההכנסות בין בעלי-המפעלים ובין הפועלים אין הללו יכולים לעולם להשיג העלאה של שכר-העבודה, שתוריד את הרווח למטה מן המינימום, שבעל-המפעל רואה אותו כתנאי מוקדם להמשכת הייצור. הרווח צריך להיות גבוה עד כדי לשמש תשלום בעד ההנהלה והפיקוח על המפעל, לכסות את הרבית של ההון המושקע ולהבטיח פרס בעד הריוזיקו של המפעל. ודאי, הרווח של בעל-המפעל הוא כיום היסוד הגמיש ביותר והנתון ביותר להתקפה מצד מעמד הפועלים; אף-על-פי-כן, אף הוא אי-אפשר לו לרדת מתחת לתחום, שלמטה ממנו נמנעים בעלי-המפעלים מלמלא את תפקידם. באופן יותר ברור קבוצה הרבית, שנגדרת על-פי התנאים של שוק-הכספים, מכיון שהשקעת-ההון באיזו תעשייה שהיא מוכרחת, כמובן, להכניס לכל הפחות אותה הריבית. שאפשר היה לקבל במקום אחר בעד השקעות מאותו הסוג. כמו כן מן ההכרח הוא, שהפרס בעד הריוזיקו יימצא ביחס מתאים לטכני-ההפסד של ההון. היה אפילו ההכרח להעלות אותו, בשעה שהמהומות בין הפועלים הגדילו את הריוזיקו של המפעל.

אם אמנם אפשר לראות את האלמות ככח סוציאלי, המשפיע במדה ידועה על החיים המשקיים, הרי נשארית השפעה זו בתוך תחומים, שקשה לעבור אותם, ותחומים אלה הולכים ומסתמנים בחריפות יתרה, במדה שתנועת-הפועלים מפחתת את הרכוש העממי על-ידי הפרעות בייצור והגדלת-הריוזיקו, מאטה את גידולו הטבעי, מפחדת את בעלי-המפעלים, ומניאה אותם על-ידי-כך מלהשקיע את הונם.

כתוצאה מזה מוכרחת לבוא סוף-סוף הפחתה של הביקוש לעבודה וירידה בלתי-נמנעת של השָׁכָר.

תוצאות אלו נתגלו ככל הארצות, וביחוד באיטליה. תיכף לאחר גמר המלחמה. הסוציאליסמוס, שהכניס למוחותיהם של הפועלים את הרעיון. שעליהם למעט בעבודה עד כמה שאפשר, שעורר בלא-הפסק תנועות-שביתה בחקלאות ובתעשייה, שהסית להפסיק את העבודה – גרם להפחתת הייצור, הגדיל את המבוכה והרבה את ההוצאות. הסוציאליסמוס הכניס ערבוביה במערכת-הכספים, שיסה את הפקידים ועורר אותם לאי-משמעת. נהג סאבוטאג' במורשון ועכב את ההבראה הכספית, השתמש בכל אמצעי קלת-ערך כדי לערוך מחזה של שביתת-מחאה כללית, גרם למהומות ולמרידות בלא כל מטרה, ויצר על-ידי-כך תנאים בלתי-נוחים לצבירת ההון ולכחות המשקיים המניעים. סוף סוף מוכרחים היו הפועלים לשאת בתוצאות, שהיו קשות מכל הבחינות.

V

כשהגיע הפאשיסמוס לשלטון, פסקו המהומות התמידיות, תנועות-הפועלים הממושכות והשביתות הנשנות והולכות בהפסקות קצרות, שקפחו במדה מרובה את התקדמותו של הייצור, את התפתחותו של העושר הלאומי ואת הביקוש לעבודה. הפאשיסמוס יצר קודם כל, מדינה חזקה, עליונה על כל מפלגות, שמטלת את מרותה על המעמדות המפולגים, ושמעבדת את ניגודי-האינטרסים לאינטרס של האומה. אחר-כך הקים המשטר החדש את הסדר המיוחד שלו, סדר של שיתוף-עבודה, שבו מלוכדים בהתאגדויות (*federazioni*) פועלי העיר והכפר, מצד אחד, ובעלי-המפעלים בכל ענפי החרושת, מצד שני. על-ידי-כך יכולה המדינה הפאשיסטית להכריח את מעמד-הפועלים להסתלק ממלחמת-מעמדות ומאִלמות פרוליטרית, ולחייב את בעלי-המפעלים, שלא יתעשרו בתוקף היתרון שבידם – הבעלות על הרכוש. ההתחרות הפרועה בשוק-העבודה מפנה מקום לשיתוף-פעולה הרמוני.

אולם, שיתוף-פעולה זה אין כרוכה בו, כמו שטוענים חסידי הנלהבים יותר מדי של המשק הקורפוראטיבי, שלילה גמורה של ההשקפה, שנתישנה זה כבר, בדבר הניגוד ההכרחי בין השכר והרווח¹, אין כרוך בו ביטולו של כל ניגוד-אינטרסים בין בעלי-ההון ובין הפועלים. אילו היה זה פירושו של שיתוף-הפעולה, הרי אי-אפשר היה להבין את המשא-והמתן הממושך והמיגע, שמתנהל כמעט בכל מקרה של חתימת חוזה קולקטיבי. ניגוד-האינטרסים בין העבודה וההון נשאר בתקפו גם במשק הקורפוראטיבי, משום שבשעת חלוקת-התוצרת הסוציאלית

(1) עמ' 56, שם *Arias*.

אין צד אחד יכול להרויח אלא על חשבוננו של השני. אבל שני הצדדים מעוניינים בכך, שהסכום הטעון חלוקה יהא גדול ככל האפשר; והרי שיתוף-הפעולה בין ההון והעבודה הוא תנאי-קודם מוחלט לכך, שהתוצרת הסוציאלית תגדל עד למְכַסִּימוֹם.

מתוך תפיסה זו עומד המשק הקורפוראטיבי בניגוד גמור לסוציאליסמוֹם, היועץ למעמד-הפועלים למעט בעבודה ככל האפשר, בניגוד יותר גדול מלמשטר הליבראלי. המשק הקורפוראטיבי מתבסס על פרינציפיוֹן, שהמדע המודרני אינו יכול לסתור אותו, כלומר, על מה שאין השכר יכול לעלות אלא על יסוד הגדלתה של התוצרת הסוציאלית, ושהגדלתה של התוצרת הסוציאלית מביאה יחד עם זה גם לידי העלאת-הרווחים. קודם שדנים על חלוקתה של התוצרת הסוציאלית, צריך שתוצרת זו תהא גדולה ככל האפשר. אבל גם בשעת חלוקתה של התוצרת הסוציאלית נתקל בניגוד בין שני הצדדים בגבולים מסויימים; שהרי עבודה המשתלמת באופן גרוע — כושר-פעילותה מועט, והון, שרווחיו מועטים, פורש מבתי-החרושת. משמען של תופעות אלו — צמצומה של התוצרת הסוציאלית. כשההכנסה מן הייצור פוחתת ונעשית בלתי-בטוחה, עולים המחירים, הביקוש יורד, מכירת-התוצרת מצטמצמת, הייצור מתמעט, מספר-העובדים יורד, המשכורות יורדות וחוסר-העבודה מתגבר. הסוציאליסמוֹם, שדורש למעט בעבודה ולהפחית ככל האפשר את מתן-הגמול בצורה של עבודה בעד השכר הנתון, מנהל פוליטיקה של התאבדות, שגורמת נזק לכלל וממיטה אסון על העבודה והרכוש¹.

גם במשק הקורפוראטיבי פועלים הכחות הכלכליים על-פי דחיפה מצד הגורמים הסוציאליים; אבל, בשעה שגורמים סוציאליים אלה מיוצגים בליבראליסמוֹם על-ידי אֶלְמוֹתֵם של מעמד הפועלים ושל ההון ועלולים להביא נזק עצום לרכושו של העם, הרי במשק הקורפוראטיבי — המדינה היא הגורם המכריע, ששולט בדרך של שלום על האינטרסים המעמדיים ומביא אותם לידי קשר הרמוני עם עניינה של הארץ. העובדה, שהמדינה הפסיקה את התעמולה בתוך מעמד-הפועלים על-ידי ביטולה של מלחמת-המעמדות, עוררה אמונה בלבותיהם של בעלי-ההון ובעלי-המפעלים, שהפאשיסמוֹם ניוון מהלך-רוח ריאקציוני ונוצר לשם הגנה על הבורגנות. אבל לאחר שהגיעה המדינה לשלטון, לא יכלה להעמיד את עצמה באופן חד-צדדי לשרותו של מעמד אחד ויחיד. ודאי, החוק מיום 3 באפריל 1926 אוסר על הפועלים את השביתות, אבל יחד עם זה הוא אוסר גם על בעלי-המפעלים את ההשבתה — הוא אוסר על שני הצדדים ליישב את סכסוכיהם על-ידי שימוש

A. Milnes, Economics for to-day, An elementary view. London 1920 (1)

מעמ' 153 ואילך.

בכח-האלמות ומחייב אותם להגיש את טענותיהם לפני בית-הדין לעניני-העבודה ; והסעיף הי"ב ב"מגלת-העבודה", המכיל את העיקרים של קביעת-השכר, מתחשב באינטרסים של מעמד-הפועלים ופוסק הלכה, שהשכר מוכרח להתאים לצרכי-קיומם הנורמליים של הפועלים. אך אין הוא מזניח גם את האינטרסים של בעלי-המפעלים, שהרי הוא קובע, שהשכר צריך להיות מותאם לאפשרויות-הייצור ולהכנסה המתקבלת מן העבודה.

על-פי אמות-מדה אלו מסתמנים שני הגבולים הקיצונים, שביניהם יכול השכר להתנועע. הגבול התחתון נקבע על-ידי מינימום-הקיום הנורמלי או על-ידי ההוצאות העצמיות של כח-העבודה במובן הרחב והגמיש ביותר. הגבול העליון נקבע על-ידי פוריותה של העבודה או על-ידי ערכה השימושי. לעומת הגבול התחתון, שמותנה במדה מרובה על-ידי מסבות פיסייות או סוציאליות, מותנה הגבול העליון במדה גדולה מאד על-ידי גורמים כלכליים ; שהרי בעלי-ההון מוותרים על הקמת מפעלים חדשים, מצמצמים את הייצור בתחומו של מנגנון-המפעל הקיים ומרבים את מספרם של מחוסרי-העבודה, כשהשכר עולה על ההכנסה מן העבודה. במדה שרמת-השכר, שנקבעת על-ידי התאגדות-הפועלים בהסכמתה של המדינה היא יותר גבוהה, מתגבר חוסר-העבודה, משום שבעלי-המפעלים יכולים לפטר את כחות-העבודה, שאינם ממלאים פעולות-גומלים המותאמות לשכר הגבוה. תהליך זה מתחולל לעתים קרובות ביותר בימי דכאון, כשפוחת ההפרש בין ההוצאות ובין ההכנסה מן העבודה. משום כך, שני הגבולים הקיצונים לקביעת-השכר, כמו שהם נובעים מהוראותיה של מגלת-העבודה, אינם עומדים בניגוד להלכה הכלכלית המסורתית, אלא מתאימים לה התאמה גמורה. אולם לא זהו אופיה המיוחד של התורה על השכר והרווח הקורפוראטיבי, אלא מה שהיא קובעת את העבודה, ששני סוגי-ההכנסה מוכרחים לשאוף, על-פי חוקים כלכליים קבועים, לנקודה, שמביאה לידי הסכם את מעמד-הפועלים ואת בעלי-המפעלים ; ולא בעזרת גורמים מהפכניים ומהרסים, כפי שהיו נובעים מתוך תנועת-הפועלים והמונופול הרכושני, אלא בתוקף כחה הסוציאלי היוצר של המדינה. המדינה התקיפה יכולה לכפות את רצונה על בעלי-ההון ועל הפועלים ולמנוע על-ידי-כך רווחים נפרזים ומשכורות-רעב. בעלי-ההון והפועלים בוחרים בדרך הרצויה ביותר, כשהם מצייתים למדינה, כבאת-כחם החוקית של האינטרסים הלאומיים ; שהרי על-ידי-כך נפטרים בעלי-המפעלים מן השיסוי מצד מעמד-הפועלים נגדם, שמפריע לגידולו המתמיד של הייצור ושמשכן את התפתחות-הרווחים, והפועלים יכולים להגן על עצמם בעזרתה של המדינה מפני המונופול של בעלי-ההון, בלא שיעזבו את העבודה ובלא שיפסידו, ולהשיג העלאה של השכר ושפור של תנאי-חייהם, שלא היתה מביאה להם מעולם עמדה מהפכנית.

שני הצדדים מרבים להרויח על-ידי מה שמחליפים את הדרך של כח-האלמות בדרך-השלום החוקית, במדה שהסדר והשלום הצבורי מזרזים את היזמה המשקית, מגדילים את הייצור ומשמשים דחיפה חדשה לשגשוג העושר הלאומי. עם גידולה של ההכנסה הכללית גדלים גם השכר והרווח.

באופן כזה הרי רבוי של הייצור, של הרכוש העממי והתוצרת הסוציאלית, שעולה בקושי מרובה כל-כך למשק האינדיבידואלי או המעמדי—מתגשם בקלות במשק הקורפוראטיבי בעזרתה של המדינה. לאמתו של דבר, אין הרווח הנקי של הייצור, כפי שמציין לוריה¹, מהווה עוד סוג אחד, עוד חלק אחד של התוצרת הסוציאלית, אלא את הסכום הכולל של נכסי-המשק, ומשום כך אין הוא נוגע עוד לחלק קטן או גדול של האוכלוסים, אלא לחברה בכללותה, משום-כך, אין השאיפה להעלאתה של ההכנסה הנקיה עד לידי מכסימום יכולה לנבוע מחלק אחד של החברה, ויהא חשוב ביותר, אלא מן החברה בכללותה, או מן המדינה, שמייצגת ומארגנת אותה.

VI

לאחר שסיימנו את הניתוח של היחסים ההדדיים בין הרכוש והעבודה ושל התפתחותם, יש לבדוק בקיצור את הכיוונים, שבהם עתידים שני סוגי-הכנסה אלו להתפתח במשק הקורפוראטיבי.

את התפתחותו של הרווח בעתיד נקל, לפי ערך, לברר. הבחנו שלשה יסודות ברווח: שכרם של בעלי-המפעל, רבית ופרס בעד הריזיקו. קשה לשער, שהיסוד הראשון יהא נתון להפחתה בזמן מן הזמנים, אף לא כשהשכלה תהא כללית, כשכשרונותיהם של אנשי-היזמה יהיו יותר מצויים, ורוח-היזמה תתגבר; כי בעלי-מפעלים חרוצים ומוכשרים ממלאים תפקיד חשוב כל-כך בארגונו של מנגנון-הייצור, עד שתמיד יוכלו לדרוש תשלום הוגן. מצד שני, עם התפתחותו של המשק הקורפוראטיבי משתלטים הסדר, השקט והשלום הסוציאלי, וכתוצאה מזה תתגבר החסכנות וצבירת-הרכוש. אז יורד שער-הרבית, ופוחת הריזיקו של המפעל, ועמו גם פרס-הביטוח. אם כן, הרווח מוכרח סוף סוף לרדת, לא משום שההכנסה הנקיה פוחתת, אלא משום שפחתו הוצאותיו של בעל-המפעל, מחמת הירידה של הרבית והפרס בעד הריזיקו.

יותר מורכבים, אבל לא פחות ברורים, הם סכוייו של השכר בעתיד. אף-על-פי שהוא מתנועע גם במשק הקורפוראטיבי על-פי חוקים כלכליים, הרי הוא נקבע בעיקר על-ידי גופים ממלכתיים, שמכוונים יותר את פעולותיהם בהתאם לאינטרסים הכלליים של האומה מאשר על-פי האינטרסים הפרטיים. כיום ממריצים האינטרסים

A. Loria, I fondamenti scientifici della riforma economica. Studio sulle leggi (1 della Produzione, Torino, 1922. 549. עמ

הכלליים להעלות את שכר-העבודה, לא רק משום שהוא מהווה את המְגָה החשובה ביותר ברכוש העממי, אלא גם משום שהעברת-ההכנסות לטובתן של השכבות העניות, כפי שהוכיח פיגו, מרבה בלא ספק את העושר הסוציאלי. הפריחה המשקית, שהיחיד נהנה ממנה במשך זמן מסויים, תלויה יותר בסכום-הרווח, שהוא מוציא לצרכיו, מאשר בסכום שהוא מקבל. עם רבוי של הרווח פוחתת והולכת מכסת-הרווח המוצאת לשימוש; ויחד עם זה מרבים להשתמש ברווח כדי לספק צרכים פחות תכופים. עם העברת-ההכנסה לרשותן של השכבות העניות עולה סיפוקם של הצרכים התכופים על חשבון הצרכים, שהם פחות תכופים. יחד עם זה עולה הסכום הכללי של תצרוכת-האומה ושל העושר הסוציאלי.¹ אפשר לטעון נגד זה, שהעלאת-השכר מביאה לידי עליתן של הוצאות-הייצור ולידי הגדלת-המחירים על חשבוננו של הצרכן, ומכיון שכל בני-האומה הם בבחינת צרכנים, נמצא, שעם עליתו של השכר אין העושר הסוציאלי מתרבה, שהרי הקרבנות, שכל אחד ואחד מוכרח להביא כצרכן, שקולים כנגד יתרון זה. אולם העלאת-השכר אינה מביאה לידי עלית-מחירים דוקה, להיפך, המחירים יורדים ביחס לעלית-השכר. נקודת-משען טובה ביותר לשם כך תשמשנה לנו ארצות-הברית, ארץ, שהשכר בה גבוה, וביחוד — מפעלו של פורד. כדי להביא מספרים מוחשיים, רוצים אנו להסתמך על הדו"ח של מיניסטר-המסחר לשעבר — כיום נשיא המדינה, הוֹבֵר*, מנובמבר 1925.² על-פי דו"ח זה עברה על השכר ועל המחירים בשנים 1920—1924, אם נציין את אלה משנת 1913 במספר 100, ההתפתחות המתבלטת לפנינו:

ה ת פ ת ח ו ת ם ש ל ה ש כ ר ו ה מ ח י ר י ם
ב א ר צ ו ת - ה ב ר י ת 1920 - 1924 (100=1913):

מחירים	שכר	שנה
226	199	1920
147	205	1921
149	193	1922
154	211	1923
150	228	1924

(1) מעמ' 89 ואילך. A. C. Pigou. The economics of welfare. London, 1929.
 (2) עמוד 4. 13-th annual Report of the Secretary of Commerce, 1925. Washington 1925.
 * המאמר נכתב בשנת 1931 (המערכת).

לפי זה הולכת העלאת-השכר בד בבד עם ירידת המחירים.¹

ודבר זה גם טבעי הוא בהחלט: שהרי השכר הגבוה יוצר רמת-חיים גבוהה בשביל הפועלים, ועל-ידי-כך עולה ההכנסה מן העבודה, והוצאות-הייצור פוחתות. מגמה זו מתחזקת על-ידי מה שהשכר הגבוה ממריץ את בעל-התעשייה לנהוג חסכון בכח-עבודה יקר על ידי הכנסת חידושים תכניים.² כתוצאה משכר גבוה באה עלית הגמול הניתן על-ידי הפועלים בצורת כספים וסחורות, כלומר — העבודה עולה ביוקר, והסחורות זוכות לשוק טוב. משום כך, אף אם אין קיים יחס של סבה ותולדה בין שכר גבוה ובין מחירים נמוכים, הרי שניהם — תופעות, ששייכות לסדר אחד ושקיימות באותם התנאים. מצד אחד מאפשרת פרויות-העבודה לשלם שכר גבוה, מצד שני מאפשרת ההפחתה של הוצאות-הייצור להוריד את המחירים.³

אם שכר גבוה ומחירים נמוכים הם תופעות השייכות לסדר אחד, ושניהם תלויים בפרויות-העבודה, הרי אותה ההשקפה, שמגינים עליה, קודם-כל, בעל-המפעלים, ששכר גבוה מכביד על האכספורט — היא מוטעית בהכרח: שהרי, אם העבודה משתלמת בשכר גבוה, ויש ביכלתה לקנות כמות יותר גדולה של תוצרת, זוכה תוצרת זו לשוק טוב, כאמור למעלה, ובאותה מדה יותר קל גם להוציאה לחוץ לארץ.⁴ אולם, אם נניח, שעלית-השכר מעלה את הוצאות-הייצור, הרי לא היה המסחר הבין-לאומי משתנה, משום שהוא תלוי בהוצאות היחסיות, כלומר, — ביחס שבין הוצאות-הייצור של הסחורות המיועדות לאכספורט ובין

B. Austin and W. F. Lloyd, The Secret of high wages. 2nd. (1 ed. with a forew. by W. T. Layton. London 1926. עמ' 44.

L. Brentano, über das Verhältniss von Arbeitslohn und Arbeitszeit zur (2 Arbeitsleistung, 2. Aufl. Leipzig 1893 מעמ' 34 ואילך,

(3 כדי לקבוע בדיוק הלך-מחשבות זה, מן הראוי להביא דוגמה מספרית. נניח, שעל-ידי הוצאת 1000 לירות אנו מגיעים לתוצרת בת 100 יחידות, שמחיר כל יחידה שלה עולה ב-10 לירות. 100 יחידות אלו מתחלקות בין בעל-המפעל ובין הפועל באופן כזה, שהפועל מקבל בשכרו 80, ובעל-המפעל בתור רווח—20. אם ע"י התקדמות תכנית, יעלה מספר יחידות-התוצרת פי שנים, באותן הוצאות-הייצור של 1000 לירות, יקבלו הפועלים, מכיון שחלקם הוא $\frac{4}{5}$, 160 יחידות בתור שכר-עבודה ובעל-המפעל 40 יחידות בתור רווח. הוצאות-הייצור ליחידה אחת, ויחד עם זה גם המחיר, ירדו מן 10 לירות ל-5.

(4 כך, כפי שמוסר קירנס, גילויים של שדות-הזהב העשירים בוויקטוריה בשנת 1896 העלה את השכר עד ל-20 שילינגים ליום. המסחר החיצוני עלה ל-30 מיליון לירות שטרלינג. לעומת זה, כשנדלדלו שדות הזהב, ירדו המשכורות ל-10 שילינגים, והמסחר-החיצוני ירד ל-25 מיליון לירות שטרלינג (עמוד 335, שם, Cairnes).

מחיר הסחורות, שמוותרים על ייצורן בפנים-הארץ לטובת האימפורט. אם איזו ארץ מכרה מתחילה בחוץ לארץ את התוצרת a במחיר של 15, כדי להחליף אותה בתוצרת b, שייצורה היה עולה לה לעצמה ב-20, הרי לאחר עלייתה של רמת המחיר, שנגרמה על-ידי עליית-השכר ב-20 אחוז, יישארו הסכויים לאכספורט של התוצרת a במחיר של 18 באותו השיעור, כמו שנשארו הסכויים להכנסה של התוצרת b, שיכולה מעכשיו להוצר בארץ במחיר של 24.

VII

המסקנות העיקריות שלנו על היחסים בין הרכוש והעבודה וקביעת-הכנסותיהם בדרך התפתחותם מן הליבראליסמוס לפאשיסמוס ולהגשמתו של המשק הקורפוראטיבי ניתנות להמָצות בסעיפים הבאים:

(1) במצב של התחרות מבודדת ובלתי-מאורגנת בין הפועלים בשוק, עומד השכר על הרמה של מינימום-הקיום, מעמד הפועלים חי במחסור נורא ואינו יכול להיטיב את מצבו, הרווחים הם גבוהים ביותר.

(2) בעזרת הארגון יכולים הפועלים להכניס סדר בביקוש אחר כח-העבודה ולשים קץ לנחיתותם המשקית. הנובעת מתוך התחרותם הפרועה בצלו של מונופול-הביקוש מצד הרכוש.

(3) כשהפועלים מגיעים לידי הכרה של כח-ארגונם, הם משתמשים בו בתור מכשיר למלחמת-המעמדות ולאמות מוגברת. על-ידי-כך הם מטילים אימה על בעלי-המפעלים ומכשירים אותם ליתורים. כתוצאה מזה מתאָטה הגדלת-הרכוש, ומתגלים הפסדים עצומים לכלל.

(4) לקויים חמורים אלה נעלמים במשק הקורפוראטיבי, שמעמיד במקום מלחמת-המעמדות את שיתוף-הפעולה, שמחיש את התפתחותו של הייצור ומביא את השכר והרווח לידי שיווי משקל צודק.

(5) במשק הקורפוראטיבי יש לרווח נטיה לרדת, מכיון ששער-הרבית והפרס בעד הריזיקו פוחתים במדה שהשלום משתלט במשק. לעומת זה נוטה השכר לעלות ולהרבות על-ידי-כך את פוריותה של העבודה, להוריד את המחירים ולהגביר את האכספורט.

מכאן יוצא אישור להנחה הראשונה שלנו, שהמשק הקורפוראטיבי משנה, אמנם, את החיים המשקיים בכללותם ומשווה להם דמות חדשה, אבל תמיד — על יסוד החוקים, שנתגלו ושנוסחו על-ידי התורה הכלכלית. כתוצאה מהתפתחות זו מתרבה הייצור, והחלוקה נעשית שווה יותר, משום ששניהם מתפתחים באווירה חדשה של שלום סוציאלי, אבל לא משום שנשתנתה כל השיטה המדעית, שנועדת להסביר תופעות אלו. השכר והרווח כפופים גם במשק הקורפוראטיבי לחוקים הכלכליים, ורק הם הם שקובעים, כיצד יתפתחו שני סוגי-הכנסה אלה.

ולסוף, ניתוח היסטורי ועיוני זה קובע את העובדה, שהחוקים הכלכליים אינם עשויים להתמוטט ואינם עלולים להשתנות ע"י הפוליטיקה של ממשלה, אף אם היא נמרצת מאד. אבל, כשפעולותיה של ממשלה נשארות בתוך המסגרת של החוקים הכלכליים, וביחוד כשפעולות אלו, כמו הפוליטיקה של הפאשיסמוס, מכוונות לתועלתו של מעמד הפועלים, הרי זה משמש מופת חותך לכך, שפוליטיקה כזו היא מוצדקת בהחלט, מכיון שהיא מביאה ברכה לעם כולו*.

---

* מתוך „Weltwirtschaftliches Archiv“, כרך 34, חוברת א' (יולי 1931).